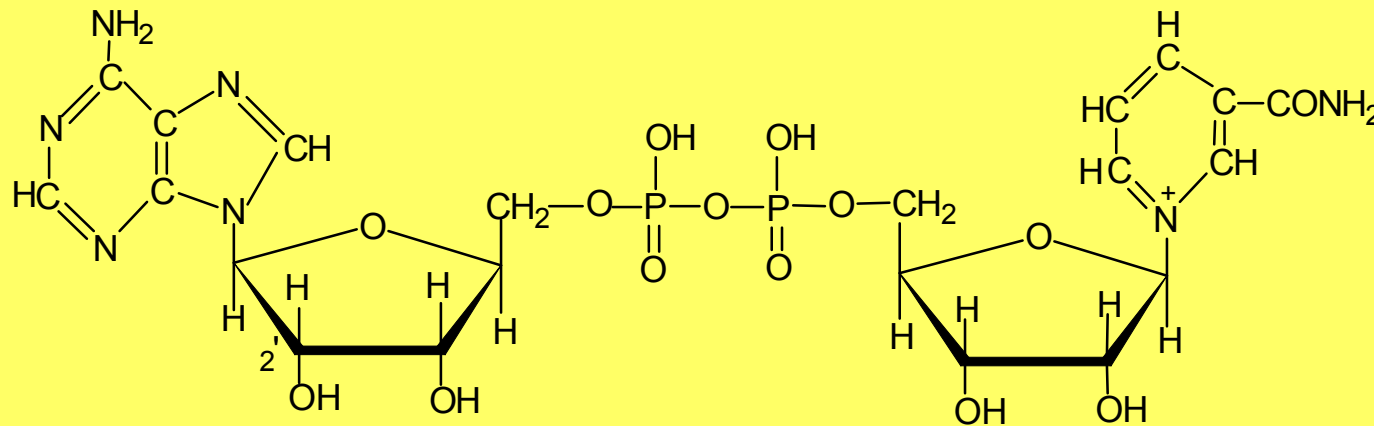
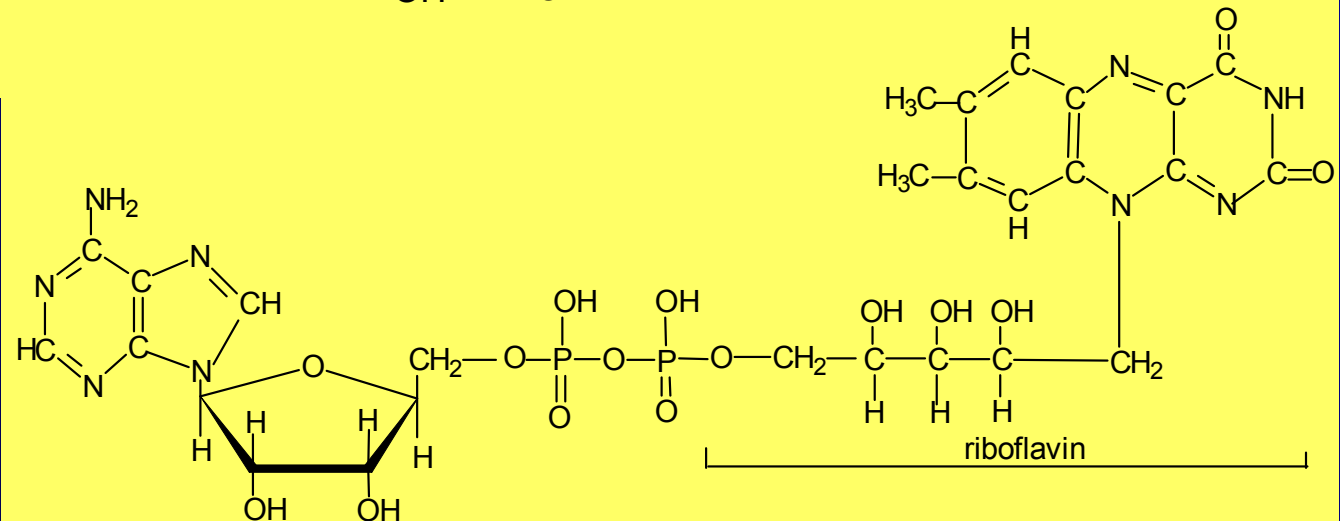

Az élelmiszer-tudomány szempontjából legfontosabb enzimek

Oxidoreduktázok → NAD és FAD koenzimekkel

↑ NAD
FAD →

Piridinenzimek

Alkohol dehidrogenáz

Glicerinaldehid-foszfát dehidrogenáz

Tejsav dehidrogenáz

Aldehid dehidrogenáz

Butándiol dehidrogenáz

Flavinenzimek

Dehidrogénező flavinenzimek

Diaforázok

Citokrom reduktázok

Oxidációt végző flavinenzimek

Aminosav oxidázok

Glükóz oxidázok

Heminenzimek

Citokrom a, b, c

Citokrom oxidáz

Kataláz

Peroxidázok

Oxigenázok

Dioxigenázok

Fenol oxidázok (tirozináz)

Monooxigenázok (hidrolázok)

Lipoxigenázok

Aszkorbinsav oxidáz

Transzferázok

Foszfotranszferázok

Kinázok

Hexokinázok

Foszfofruktokináz

Foszfomutázok

Foszfoglükomutáz

Foszfogliceromutáz

Glikozil transzferázok

Glükánfoszforilázok

Amilo foszforiláz

Amilopektin foszforiláz

Aminotranszferázok

Hidrolázok

Észterázok

Lipázok

Fosfolipázok

Acetil-kolin észteráz

Pektin metilészteráz

Klorofilláz

Foszfomonoészterázok

Foszfodiészterázok

Glikozidázok

Maltáz vagy α -glükózidáz

Cellobiáz vagy β -glükózidáz

Laktáz vagy β -galaktozidáz

α -galaktozidáz

β -fruktozidáz (szacharáz, invertáz)

Poliszacharázok

Exoamilázok

Endoamilázok

β -amiláz

Aminoglükozidáz (glükoamiláz)

Cellulázok

Hemicellulázok

Inulináz

Pektin metilészterázok

Endopektinázok

Exopektinázok

Lizozim

Proteázok

Exopeptidázok

Aminopeptidázok

Karboxipeptidázok

Dipeptidázok

Fém tartalmú proteínázok

Endopeptidázok

Szerin proteínázok

Tripszin

Kimotripszin

Mikrobiális eredetű proteínázok

Tiol proteínázok

Papain

Savas proteínázok

Pepszin

Kimozin

Mikrobiális eredetű proteínázok

Fém tartalmú proteínázok

Amidázok és amidinázok

Ureáz

Aminosav dezaminázok és dezaminidázok

Aszparagináz

Glutamináz

Argináz

Savanhidrid hidrolázok

Adenozin trifoszfátáz

Liázok

C-C liázok

Dekarboxilázok

Piroszőlősav dekarboxiláz

Aldolázok

Oxosav-liázok

C-O liázok

Dehidratázok

Poliszacharid liázok

Egyéb C–O liázok

Izomerázok

Racemázok

Epimerázok

Cisz-transz izomerázok

Intramolekuláros oxido-reduktázok

Intramolekuláris transzferázok

Intramolekuláris liázok

Egyéb liázok

Cukor izomerázok

Glükóz izomeráz

Xilóz izomeráz

Glükózfoszfát izomeráz

Triózfoszfát izomeráz

Egyéb izomerázok

Hidroperoxid izomeráz

Lipoxigenázok

Ligázok (szintetázok)

Aszparagin szintetáz

Piroszőlősav karboxiláz

ENZIMEK, HORMONOK ÉS SZERVES SAVAK A TEJBEN

Enzimek

Tehéntej

A tehéntejben több mint 40 enzim van:

az emlőmirigyben szintetizálódnak, néhány a vérből kerül a tejbe.

Az **észteráz** három alakban fordul elő a tejben; az A és C észterázok a kolosztrumban.

A tejben öt **lipáz** jelenlétét mutatták ki.

A legtöbbjük a kazeinhez kapcsolódik, a lipolitikus aktivitás masztitisz esetében megnő, a laktáció végére viszont lecsökken,

a lipázok aktivitása a tejben nagyon alacsony.

Proteázok:

Endogén proteáz → a kazeinhez kötődik.

Savas és alkalikus proteáz.

Pszichotróf baktérium által termelt proteázok (és lipázok).

Az **alkalikus foszfatáz** a zsírgolyómembránban, a savas foszfatáz a tejszérumban.

A laktáció alatt (és tejelválasztás zavarakor) az alkalikus foszfatáz koncentrációja megnő, a savas foszfatázé pedig lecsökken.

A peroxidáz:

A legnagyobb koncentrációban előforduló tejenzim;
koncentrációja a savófehérje 1%-a,
aktivitása a kolosztrumban nagyobb.

A xantin oxidáz:

Két genetikai variáns (dimer és tetramer forma).
Felelős a tej oxidált ízének kialakulásáért.

Amiláz:

A savófehérje laktoglobulin frakciójában α és β formában.

A **kataláz**aktivitás magasabb a kolosztrumban, és a tejelválasztás zavara esetén $\rightarrow$ a katalázteszt a tőgybetegség kimutatására szolgál.

A tehéntej **lizozim**tartalma kb. $13 \mu\text{g}/100 \text{ cm}^3$.

A tejelválasztási rendellenesség $\rightarrow$ lizozimaktivitás nő.

Enzimek még a tejben:

N-acetil-glükózamináz, aldoláz,
 β -glükuronidáz, laktát dehidrogenáz,
laktóz szintetáz, szulfhidril oxidáz.

Tripszininhibitor: koncentrációja megnő a masztitisz alatt.

Anyatej

Sok enzimből **többet tartalmaz**, mint a tehéntej.

Lizozim: 40 mg/100 cm³ az anyatejben, 3000-szer több, mint a tehéntejben (13 µg/100 cm³).

Az anyatej több enzimet tartalmaz:

aldoláz, amiláz, diasztáz, β-glükuronidáz, kataláz, lipáz, proteáz és transzamináz.

Kevesebbet tartalmaz: peroxidáz, alkalikus foszfatáz, ribonukleáz, xantin oxidáz.

Több, mint 30 enzim az anyatejben:

A vérből; vagy a szekretoros epiteliális sejtek és az emlőmirigy szintetizálja azokat.

Az anyatej két **lipázt** tartalmaz.

Az anyatej avasságát a lipoprotein lipáz okozza.

Magas lipázaktivitás → spontán zsírhidrolízis a hűtés során
→ a szabadzsírsav-tartalom növekedése + pH csökkenés.

A **lizozim** szerkezete hasonló az **α-laktalbuminhoz** (a kolosztrumban 14–16 mg/100 cm³, a normál tejben a teljes nitrogén 3%-a).

A kolosztrum periódusban megnő az aktivitásuk:

alkalikus és savas foszfatáz, amiláz,
β-glükuronidáz, kataláz, peroxidáz, proteáz,
tripszininhibitor és xantin oxidáz.

Csökken az aktivitás: lizozim, lipáz.

Az anyatej enzimek még:

adenozin-trifoszfátáz, kolinészteráz, laktát dehidrogenáz,
laktóz szintetáz, ribonukleáz.

A tejben lévő enzimek táplálkozási szerepe

Az enzimek jelentősek lehetnek a kisgyerekek számára. Pl. a tej laktáztartalma hatással lehet a laktózemésztésre.

Az anyatej lipáztartalma hatással van a lipolízisre.

A hasnyálmirigy-lipáz önállóan csak lassan hidrolizál; az anyatej lipoprotein nagy részt vállal a tejsír emésztésében és felszívódásában. A hasnyálmirigy lipáza hidrolizálja a triglicerid mindhárom észterkötését.

A **laktoperoxidáz, xantin oxidáz és lizozim** enzimek a laktoferinnel együtt **részei az immunrendszernek** → az anyatej a legjobb tápláléka a csecsemőnek.

A **lizozim az emésztő enzimekkel szemben ellenáll**, aktivitását az egész emésztőtraktuson keresztül megőrzi.

Közvetlen hatással van a baktériumra (szétroncsolja a sejtfalat), **közvetett baktericid hatása**: megnöveli az antitestek aktivitását → megvédi a csecsemőt a különböző fertőző betegségekkel szemben.

Az anyatej **lizozimaktivitása** háromszorosa a tojásfehérjéének.

Lizozim hatására nő a bélflóra *Bifidobacterium bifidum* aránya, a kóli organizmusok száma csökken.

A lizozim segíti a fehérje abszorpcióját és emésztését.

Egy másik **antimikrobás faktor: laktoperoxidáz-tiocianát- H_2O_2 rendszer** → a bélben antibiotikus hatást fejt ki.

A tiocianát oxidálódik → a baktérium sejtmembránjára hatva elpusztítja az organizmust, gátolja növekedését.

A rendszer igen fontos táplálkozási szempontból; trópusi országokban a tejromlás késleltetésére használják.

A tej hormonjai

A tehéntej **ösztrogén**tartalma 60–200 pg/cm³, a kolosztrumé 1 ng/cm³; a laktáció alatt a tej ösztrogéntartalma nő.

A tehéntej **progeszteron**tartalma: 13 ng/cm³.

Szoros a kapcsolat a tejtermékek zsírtartalma és a hormontartalma között (fölezött tej 2 ng, a vaj 300 ng-ot tartalmaz milliliterenként).

A tej 0,2–0,7 ng/cm³ **glükokortikoid** hormont tartalmaz.

A glükokortikoidok a tejfehérjéhez kapcsolódnak, a petefészek szteroidok a lipidfrakciókhoz kötődnek.

Az **összes kortikoidkoncentráció** 3–4 ng/cm³.

A **prolaktin** mennyisége: 50 ng/cm³.

A kolosztrum prolaktintartalma magasabb.

A tej **tesztoszteron**tartalma 50–150 pg/cm³.

Prostaglandin- $F_{2\alpha}$: 0,1–0,4 ng/cm³.

Hormonkezelés → veszélyes → **hormonok kerülhetnek a tejbe.**

Függ: dózistól, a hormon kémiai szerkezetétől, a vivőanyagtól, és a kezelés módjától.

A tejben csak akkor fordulnak elő, ha igen nagy dózisban, vagy nem szájon át adják.

A megnövekedett hormonszint → megrontva a tej zamatát, elősegíti az oxidált íz kialakulását.

Az anyatej **ösztrogén**tartalma öt nappal a szülés után 600 ng/cm³ (maximális), ezután leesik 10 ng/cm³-re.

A **pregnandiol** az anyatejben 150–450 ng/cm³.

A **17-ketoszteroid** a szülés után négy nappal 36 µg/cm³, a laktáció 20. napján 400 ng/cm³.

Egyéb hormonok az anyatejben: tiroxin és trijód-tironin.

Fogamzásgátló tablettákból → szteroidok a tejbe.

A tejben lévő szerves savak

Citromsav

Koncentrációja: 1,7 g/dm³ (szélsőértékek 0,9–2,3 g/dm³).

Kolosztrumban 3–5 g/dm³.

Összefüggés a **κ-kazein genetikai variáns** típusaival.

A-variáns: szignifikánsan nagyobb a citromsav-koncentráció.

A citromsav 90%-a oldatban, 6–7%-a kolloidális állapotú kalcium-kazeinát komplexhez kapcsolódva.

Anyatej: kevesebb citromsavat tartalmaz (0,2–1,5 g/dm³).

Csecsemőtápszer-készítmények: 0,8–2,9 g/dm³ citromsav.

A citromsav az ásványi anyagokkal együtt a tej pufferrendszerének a része → hozzájárul a kalcium-kazeinát komplex stabilitásához, a tejtermék kultúrák ízanyagához.

A citromsav csökkenti az ionos állapotú szérumkalcium vizeletben történő kiválasztását → **megelőzi a csontok demineralizálódását.**

Neuraminsav

A neuraminsav a tejben acetilezett formában, N-acetil-neuraminsav alakban fordul elő. Másik elnevezései: **laktamin, szialinsav.**

80%-a kazeinhez kötött, a κ -kazein glikomakropeptidjéhez kapcsolódik.

A szialinsav-koncentráció $15 \text{ mg}/100 \text{ cm}^3$, szélsőértékek $8\text{--}100 \text{ mg}/100 \text{ cm}^3$.

Több szialinsav: a kolosztrumban és a laktáció végén, a beteg állat tejében, rendellenes tejelválasztáskor.

A κ -kazein 2,3%, az összes kazein 0,35% szialinsavat tartalmaz
→ részt vállal a kazein-komplex stabilitásában.

Az anyatej $0,5 \text{ mg}/\text{cm}^3$ szialinsavat tartalmaz.

A neuraminsav és acetilezett származéka a **glikolipidek és glikoproteinek szintézisének építőköve** → az agy idegszövege kialakulásához fontos a jelenléte.

Nukleinsavak

A tejben ribonukleinsav (RNS), dezoxiribonukleinsav (DNS) és nukleotidok fordulnak elő.

A tehén- és anyatej DNS-tartalma: 1,2–1,5 mg/100 cm³.

Az anyatej több RNS-t tartalmaz (11,5 mg/100 cm³, a tehéntejben 5,4 mg/100 cm³).

A tehéntejben lévő nukleotidok 80%-a orotsav formában van jelen, az orotsav teljesen hiányzik az anyatejből.

A tehéntej kis mennyiségben tartalmaz uridin, guanozin, adenozin és citidin nukleotidokat is.

A tehén kolosztrumának magas: UDP-glukóz, UDP-galaktóz, más uridinszármazékok, pirimidin nukleotidok koncentrációja.

Az anyatej nukleotidjai bifidusfaktornak tekinthetők.

Az anya kolosztruma nagyobb koncentrációban tartalmaz guanozin és adenozin nukleotidokat.

A kecske teje lényegesen több adenozin-trifoszfátot tartalmaz, mint az anya- vagy a tehéntej.

A tej alacsony nukleinsavtartalma előnyös → **nagy nukleinsavtartalmú, nagy mennyiségű húsfogyasztás** → nagymennyiségű húgysav → húgykő és köszvény kialakulás.

Az orotsav a tehéntejben lévő egyedüli nukleotid; koncentrációja 75 mg/dm³ (20–180 mg/dm³ szélsőértékekkel).

Befolyásolja a zsíryanycserét → több mint 0,1% felvétele a máj zsíros elfajulását okozza.

Az orotsav növekedési faktor a *Lactobacillus bulgaricus* számára.

Koleszterincsökkentő faktornak is tekintik → csökkenti a májban lévő koleszterol bioszintézisét → részt vehet a májban lejátszódó detoxikációs folyamatokban is.

Más szerves savak

A tej **kis mennyiségben** tartalmaz: vajsavat, propionsavat, piroszőlősavat, hangyasavat és tejsavat,

nyomnyi mennyiségben hippursavat (30–60 mg/dm³), benzoésavat (nyers tejben 3–6 mg/dm³, tejtermékek 50 mg/kg → a starterkultúrák anyagcseréjének mellékterméke).

Egyéb savak: húgysav, oxálsav, szalicilsav, α -liponsav.

Szerves savak adagolása a csecsemőtápszerekhez

Tejsavat vagy citromsavat adagolnak a csecsemőtápszerhez → sav hozzáadása finom szemcsézettségű, könnyen emészthető kazein koagulátumot szolgáltat.

A **savanyított tej véd** a kólibaktériumok és a nitrátot redukáló baktériumok fertőzésével szemben (methaemoglobinémia).

Más vélemények:

A savas tej nem alkalmas az élet első hónapjában, még kevésbé alkalmas a koraszülött csecsemőnek.

a D(–) tejsav sokkal kevésbé hasznosul, mint az L(+).

A savas tej felboríthatja a szervezet sav-bázis egyensúlyát → megnő az acidózis veszélye.

Sok csecsemő élete első három hónapjában tejsav-intoleranciával rendelkezik.

A savanyított tej megzavarhatja a vese működését és anyagcseréjét.

Végső konklúzió: a csecsemőtápszerhez ne adagoljanak savakat.

A TEJTERMÉKEK SZEREPE A TÁPLÁLKOZÁSBAN

A feldolgozás hatásai

A tej hőkezelése

Hőkezelési módok

Rövid ideig tartó pasztörözés 72–76 °C-on, 40 másodpercig.

Pillanatpasztörözés 85 °C-on, néhány (10–15) másodpercig.

Sterilezés 110–120 °C-on, 10–30 percig.

Ultra magas hőmérsékleten történő hőkezelés (közvetlen gőz-injektálással vagy indirekt hőcserével, UHT) 135–150 °C-on, néhány másodpercig.

A tejet legalább 6 hétig el lehet tartani → tartós tej.

Hatásossága a *Bacillus stearothermophilus* spóráinak inaktiválásával becsülhető.

A patogén mikroorganizmusok elpusztítása

A hőkezelési műveletek elpusztítják:

E coli, Mycobacterium tuberculosis,
brucella, szalmonella,
rickettsia, lisztéria,
leptospira és más patogén mikroorganizmusok.

A legtöbb fertőző betegségeket okozó baktérium 66–71 °C-on inaktiválódik,

mások 72 °C-on 20 másodperc alatt,
minden mikroorganizmus az UHT-kezelés során.

A vírusok is inaktiválódnak:

veszettség (65 °C-on),
száj és körömfájás (80 °C-on 15, 85 °C-on 5 sec.).

A hő hatása a tejzsírra

A tej hőkezelése **nem ártalmas** a tejzsír természetes tulajdonságaira.

A zsírok magas hőmérsékletre melegítésénél:

peroxidok, hidroperoxidok, karbonilvegyületek, hidroxizsírsavak keletkeznek.

Peroxidtartalmú zsír: hosszú időn keresztül etetve a patkányokat nem találtak toxikus hatást.

A szokványos hőkezelések nincsenek hatással a tejzsírra.

Melegítés:

Hidroxisavak → laktonok (javítják a tej organoleptikus tulajdonságait),

egyéb anyagok: aldehidek, metil-keetonok → **rontják a hőkezelt tej aromáját.**

UHT-kezelt tejek: több laktont és karbonilvegyületet tartalmaznak, mint a pasztörözött tej.

Nyers tej	metilketon -tartalma	10 nmol/g zsír,
	pasztörözötté	12 nmol/g zsír,
	UHT-kezelt tejé	21 nmol/g zsír,
	sterilezett tejé	104 nmol/g zsír.

A tej pasztörözése nem befolyásolja az esszenciáliszsírsav-tartalmat.

Hőkezelés hatására a **tej szabadzsírsav-tartalma nő** (UHT-kezelt tej).

A hőkezelés okozta változások a tejfehérjékben

A tejfehérjék **denaturálódnak** a hőkezelés hatására.

Változások a specifikus térbeli konfigurációban, a fehérje másodlagos és harmadlagos szerkezetében, **de!** a peptidkötéseket nem szakítja fel.

A denaturálódás kb. 80 °C-on kezdődik, és részben reverzibilis.

A **kazein stabil** a hőkezelésre → a prolin megakadályozza a hidrogénkötések kialakulását → nincs aggregáció.

Hő okozta koaguláció: 125 °C, 60 perc.

A β -kazein tulajdonságai kevésbé változnak meg a hőmérsékletre, mint az α_s -kazeiné.

A **savófehérjék nagy hőinstabilitása** köszönhető:
foszforhiány, alacsony prolintartalom,
magas cisztin-, cisztein- és metionintartalom.

A savófehérje

10–20%-a denaturálódik a pasztörözött tejben,
70–80%-a UHT tejben.

A **legkevésbé hőstabil** savófehérjék a **globulinok**, majd a
szérumalbumin, a β -laktoglobulin, az **α -laktalbumin a
legstabilabb.**

A **β -laktoglobulin-A** 90–95 °C-ig, a **β -laktoglobulin-B**
magasabb hőmérsékleten is **stabil**.

Az immunglobulinok 74 °C-on 15 másodperc után,
a szérum albumin és β -laktoglobulin 84–86 °C-on 15
másodperc után,
az α -laktalbumin 100 °C-on 5 percig tartó melegítés után
denaturálódik.

A **laktoferrin** a hő hatására jelentősen változik; ha vassal telítik → **hőellenállása** jelentősen **megnő**.

A denaturáció: fehérjemolekulák aggregációja intermolekuláris diszulfidhidak kialakulásával → a savófehérje a kazeinmicellák felületére csapódik.

Az első lépés: interakció az α -laktalbumin és a β -laktoglobulin között → savófehérje–kazein komplexek kialakulása (a κ -kazein és a β -laktoglobulin kapcsolódása).

Nem történnek jelentős változások a nemfehérje nitrogéntartalomban.

75 °C-nál magasabb hőmérséklet: **kéntartalmú aminosavak** szulfhidrilcsoportjai → **kén-hidrogén, merkaptánok, szulfidok** → a tej főtt ízét okozzák.

A szabad szulfhidrilcsoportok a β -laktoglobulinból származnak.

A kéntartalmú metionin és cisztin mennyisége a sterilizált tejben kissé csökken.

A pasztörözött tejnek nincs főtt íze.

A **szabad SH-csoportok** oxidációval **csökkennek** → a főtt íz kevésbé érződik.

L-cisztin: csökkenti a szabad SH-csoportok mennyiségét.

Szulfhidril oxidáz: a szulfhidrilcsoportok oxidálódnak.

A hővel **denaturálódott fehérjék könnyebben emészthetők**, az emésztőenzimek (tripszin, pepszin, pankreatin) könnyebben megtudják támadni.

A hőkezelés **inaktiválja** a tej saját **tripszinhibitorait** → megkönnyíti az emésztést.

UHT-kezelés során a változások csekélyek → nem befolyásolják a biológiai értéket a hőkezeletlen tejhez viszonyítva.

Az **UHT-tej táplálóértéke ugyanaz, mint a pasztörözött tejé.**

Alkalikus körülmények közötti hőkezelés: → **lizinoalanin (LAL)** és a **D-aminosavak** képződéséhez vezet.

Patkányok: 2000 mg/kg-nál nagyobb LAL fogyasztás → vesekárosodás nephromegalocytosis (vesemegnagyobbodás) formában.

A **LAL** nem toxikus az emberek számára. Mégis káros, mert lekötí a lizin ϵ -amino-csoportját → **lizinhiányhoz vezet.**

Szerin- és cisztinveszteség is fellép, ha sok a LAL.

Maillard-reakció a tej hőkezelése során

Az **aldehidek, ketonok és a redukáló cukrok** reagálnak **aminosavakkal, az aminokkal, a peptidekkel és a fehérjékkel.**

A Maillard-reakció → termékei barnaszínű vegyületek.

Legjellemzőbb reakció: **β -laktoglobulin + laktóz,**
de! kazein + laktóz is lehet.

Leggyakoribb reakciótermék: **hidroxi-metil-furfurol (HMF).**

A HMF a nyers tejben nem fordul elő.

pasztörözött tejben	1 $\mu\text{mol}/\text{dm}^3$,
indirekt UHT-tejben	6–18 $\mu\text{mol}/\text{dm}^3$,
direkt UHT-tejben	2–12 $\mu\text{mol}/\text{dm}^3$,
sterilezett tejben	még nagyobb.

A tej HMF-tartalmát a tej hőkezelttségi állapotának becslésére lehet felhasználni. (Bár! Csak igen **gyenge kapcsolat** a **HMF-tartalom** és az UHT-tej **hasznosítható lizintartalma** között.)

A **Maillard-reakció termékei** lehetnek:

étvágykeltő aromaanyagok, rossz illatú illékony anyagok.

Az íz kialakításában részt vesznek:

furfurol, aldehidek, kis molekulatömegű kéntartalmú vegyületek, heterociklusos komponensek.

A Maillard-reakció termékei:

fruktóz-lizin,
furozin,

laktulóz-lizin,
piridazin.

Az emésztő enzimeknek ellenállnak → ezért **csökken a tej hasznosítható lizintartalma.**

A lizinveszteség:

a pasztörözött tejben	1–2%,
az UHT-tejben	1–4%,
a forralt tejben	kb. 5%,
a sterilizált tejben	6–10%,
a sűrített tejben	kb. 20%.

Ellenállnak a hőnek: metionin, treonin és triptofán.

A sterilizett tejben csekély a leucin-, izoleucin-, valin-, cisztin- és hisztidinveszteség.

A Maillard-reakció termékeinek **táplálkozási értéke:**
az oldódó premelanoidok csökkentik a fehérje hasznosulását és emészthetőségét,
az oldhatatlan melanoidoknak nincs fiziológias hatása.

A HMF LD₅₀-értéke 1 g testtömeg-kilogrammonként → semmiféle káros hatást sem fejtett ki.

A fruktóz-lizin keresztülmegy a placentán → ártalmatlanok a magzat vagy az újszülött számára.

A hőkezelés hatása az ásványi anyagokra

Hőkezelés során az **oldható kalcium- és foszfortartalom csökken** (UHT-kezelés során 40–50%-kal).

A **fémek** hőkezelés hatására **nem csapódnak ki a tejből** a tej és a tejfehérjék, elsősorban a savófehérjék védőhatásának köszönhetően.

Vitaminveszteség a hőkezelés során

Viszonylag **ellenállnak a hőnek**:

A-, D- és E-, a B-vitaminok közül a riboflavin, a pantoténsav, a biotin és a nikotinsav.

Csak hosszú hőkezelési és a **sterilizálási** eljárás **alatt csökken**:

A-, E- és B₂-vitamin.

Kevéssé állnak ellen a hőnek:

a tiamin, a piridoxin, a kobalamin, a folsav, aszkorbinsav.

A különböző hőkezelések hatása a tej vitamintartalmának alakulására

Eljárás	Veszteség (%)				
	tiamin	piridoxin	kobalamin	folsav	aszorbinsav
Pasztörözés	<10	0–8	<10	<10	10–25
UHT-kezelés	0–20	< 10	5–20	5–20	5–30
Forralás	10–20	10	20	15	15–30
Sterilizés	20–50	20–50	20–100	30–50	30–100

Pasztörözés hatására a vitaminveszteség csekély, UHT-kezelés során a vitaminveszteség 10–20%.

A sterilizett tejben

a B₁₂- és C-vitamin csaknem teljesen,
a B₁-, B₆-vitamin és a folsavtartalom pedig kb. 50%-ban
elbomlott.

Hasonlóak a veszteségek a sűrített tejben is, cukrozott sűrített tejben a vitaminveszteség csak 10–30%.

Aszkorbinsav-veszteség:

oxidáció + hőkezelés → oxigén hiányában alig fordul elő C-vitamin-veszteség.

Az aszkorbinsav csak egy jelentősebb hőkezelés során bomlik le,

a dehidro-aszkorbinsav gyorsan elbomlik → diketogulonsav (inaktív, de kiváló antioxidáns).

Gáztalanítással, az oxigén mennyiségének csökkentésével

csökken a

C-vitamin,

tiamin,

kobalamin

és a folsav **veszteség**.

A hőkezelés hatása az enzimekre és a szerves savakra

Az **alkalikus foszfatáz** rövid idejű hőkezelés során, a **peroxidáz** a pillanatpasztörözés során inaktiválódik.

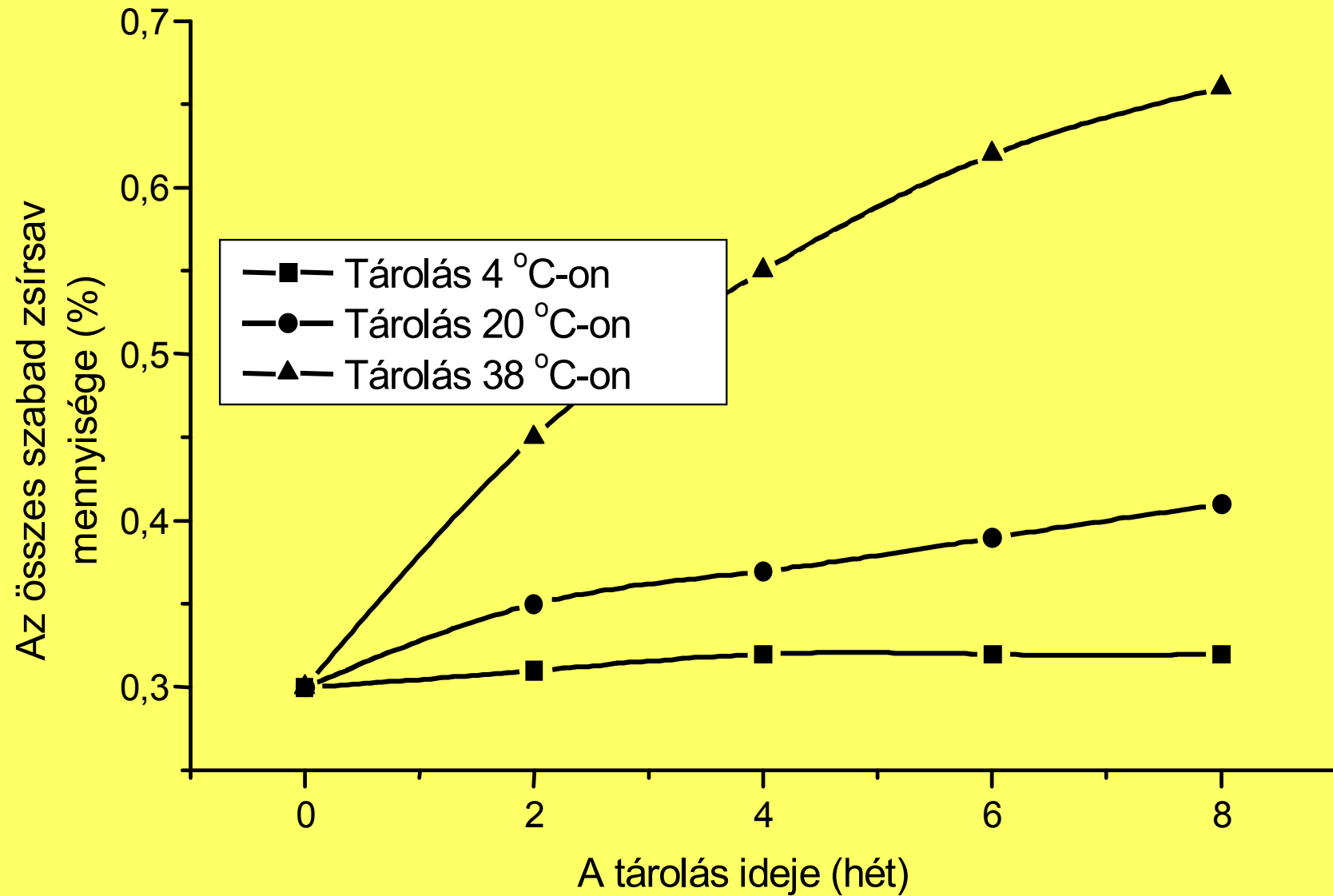
A **proteínázok** aktivitása a pasztörözött tejben nagyobb → a pillanatpasztörözött tejet gyorsabban megemésztik, mert a hőkezelés inaktiválja a tej hőérzékeny proteínáz inhibitorait.

A **xantinoxidáz** 85 °C-on inaktiválódik.

A savas foszfatáz:

nem inaktiválódik a pasztörözés folyamán,
de inaktiválódik sterilizálás, illetve az UHT-kezelés során.

Lehűtött tejben néhány enzim ismét **visszanyeri aktivitását**:
kataláz, alkalikus foszfatáz, peroxidáz, xantinoxidáz.

A tárolási hőmérséklet hatása az UHT-tej szabad zsírsavainak mennyiségére

De! A **lipázok soha sem nyerik vissza aktivitásukat** a hőkezelés után.

De! A baktériumok hőnek ellenálló lipázokat termelnek a nyers tejben → a maradék lipáz enzim lipolitikus változásokat okoz → megnő a szabad zsírsavak mennyisége, magasabb lesz a tej savassága, avas lesz az íze.

Proteáz enzimek: megnövelik a tej NPN-tartalmát → koaguláció, gélesedés → keserű íz.

A sterilizált tej enzimaktivitása minimális.

UHT-tejek magas neuraminsav-tartalma: a κ -kazein gliko-makropeptidjeit hasító proteázok hatására.

Hőkezelt tej szerepe a gyermekek táplálásában

Az anyatej **szérumfehérjéi hőellenállóbbak.**

Hőre legérzékenyebb: IgM, legellenállóbb: IgA.

Pasztörözött anyatejben csökken: laktoferrin-tartalom, vitaminmegkötő kapacitás.

75 °C feletti hőmérséklet inaktiválja a lizozimot.

Pasztörözött vagy felforralt anyatejből **a zsír abszorpciója** csak 1/3-a a nyers anyatejének → a nyers anyatej igen magas lipázaktivitásával magyarázható → **a pasztörözés megvédi a lehűtött anyatejet** a lipolízistől.

A pasztörözés (elpusztítja a patogén szervezeteket), de **tönkreteszi a bakteriosztatikus hatást** is → később elszaporodhatnak a patogén mikroorganizmusok.

Az anyatej biztonságosan tárolható 72 órán keresztül 4–6 °C-on.

Hosszabb idejű tárolás: -20 °C-on.

Sterilezés a lizintartalomban jelentős veszteséget okoz.

A tej homogénezése

A homogénezés **csökkenti a zsírgolyócskák méretét** → megakadályozzák a felfölöződést.

A zsírgolyócskák mérete 3–6 μm -ról 1 μm alá csökken → a foszfolipidek mennyisége nem elegendő a zsírgolyócskák felületének beburkolására → **fehérjék abszorbeálódnak a zsírgolyócskák felületén** → **zsír–fehérje komplex.**

Előnyök:

A zsír abszorpció könnyebb;
nagyobb zsírabSORPCió → jobb fehérjeértékesülés,
a tej íze testesebb.

A homogénezés **nincs hatással a tej enzimaktivitására** (néha nagyobb fokú lipolízis).

Meggátolja az oxidált íz kialakulását, érzékenyebbé teszi a tejet a "fényíz" kialakulására.

A homogénezett tejben **a zsírgolyócskák mérete hasonló az anyatejéhez.**

Felvetés: a homogenizált tej fogyasztása egy újabb rizikófaktor az arterioszklerózis és a szívkoszorúér-megbetegedés területén: a kisebb zsírgolyócskák áthatolnak a vékonybél falán → xantinoxidáz enzimeket szállítanak a szívizomba → hisztokémiai változások → betegség.

Mi az igazság?

A hőkezelés során a **xantinoxidáz** részben vagy teljesen **inaktiválódik.**

Inaktiválódik a gyomron történő áthaladás során is, a **bélrendszerbe aktív enzim soha sem kerülhet.**

Molekulatömege 300.000 körül van, ezért ez **nem képes keresztülhatalni a vékonybél sejtfalán** (limit: 80.000).

A xantinoxidáz nem tud behatolni a **limfociták belsejébe.**

A hipotézis teljesen alaptalan, légből kapott.

A tárolás során bekövetkező változások

A tej táplálkozási értékét a **fény és az oxigén** változtatja meg:

Rendkívül érzékeny a fényre: riboflavin és aszkorbinsav.

Kevésbé érzékenyek: B₆-, B₁₂-vitamin, folsav, A-, K-vitamin.

Egyáltalán **nem érzékenyek:** B₁-, E-vitamin, nikotinsav, biotin, kolin, inozitol, D-vitamin.

Az **oxidációra rendkívül érzékeny:** folsav, B₁₂-, C-, E-, A- és D-vitamin, kolin.

Csak **kevésbé érzékeny** az oxigénre: B₁-, B₆-, D-vitamin.

Egyáltalán **nem érzékeny** rá: B₂-vitamin, nikotinsav, pantoténsav, biotin, inozitol, K-vitamin.

A **riboflavin 90%-a** a közvetlen napsugárzásnak kitett tejben a **néhány óra alatt elbomlik.**

Az aszkorbinsav érzékenyebb a fényre → dehidro-aszkorbinsavvá oxidálódik.

A vitaminok 70%-a is elbomolhat közvetlen napsütés hatására 1 óra alatt.

A tej **csomagolóanyagainak megfelelő védeltséget kell biztosítani** a fényel szemben.

Egy **belső alumíniumréteggel ellátott kartondoboz** megfelelő védelmet biztosít.

A fény a tejsír oxidációját is indukálhatja, de nincs hatással a fehérje aminosav-összetételére.

Metionin + fény → metional → metil-merkaptán, hozzájárulhatnak a tej rossz ízéhez.

A fénynek ellenálló csomagolás rendkívüli jelentőségű.

A tej aszkorbinsav-tartalma csökken az oxigén jelenléte miatt?

A folsav is teljesen inaktiválódik oxigénben gazdag tejben → az oxigént el kell távolítani, egy gáztalanító lépés közbeiktatásával.

Tárolása során a fehérje minőségében jelentős változások nem történnek.

A tej **organoleptikus tulajdonságai megváltoznak** a tárolás folyamán:

a szabad SH-csoportok csökkenése,
megnő a szabad zsírsavak mennyisége,
a metil-keetonok, aldehidek koncentrációja.

Kémiai tartósítószer

Trópusi, szubtrópusi országban 0,5–0,8% hidrogén-peroxiddal tartósítanak a tárolás során.

A hidrogén-peroxid 30–40 perc alatt a tejhez adott *kataláz* enzim hatására tökéletesen elbomlik.

A kéntartalmú aminosavak, a metionin és a cisztin részlegesen oxidálódik a hidrogén-peroxiddal, **de! a metionin-szulfoxid jól hasznosul** a szervezetben.

A **vitaminveszteség csekély**: a tiamin, a piridoxin, a nikotinsav és az aszkorbinsav részben oxidálódik a hidrogén-peroxiddal, az egyéb vitaminok gyakorlatilag változatlanok maradnak.